

УДК 343.375; 347.2/3

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ
ВЛАСНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ**

В. Б. Харченко, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін факультету №6 Харківського національного університету внутрішніх справ

Виходячи із соціально-політичного устрою нашої країни за часів СРСР, система Особливої частини Кримінального кодексу Української РСР 1960 р. [1] містила дві окремі глави, в яких встановлювалися самостійні підстави кримінальної відповідальності за злочини проти державної та колективної власності (гл. II) та злочини проти особистої (індивідуальної) власності громадян (гл. V). Така диференціація підстав кримінальної відповідальності за злочини проти власності обумовлювала як більш широке коло посягань, які могли бути вчинені щодо державної та колективної (соціалістичної) власності, так і більш суворі види та строки покарання у разі їх вчинення. Крім того, земля, її надра, води, ліси та їхні окремі складові були визначені предметом економічних (господарських) злочинів, передбачених гл. VI Особливої частини КК 1960 р. (ст. 159 «Потрава посівів і пошкодження насаджень», ст. 160 «Незаконна порубка лісу», ст. 162 «Незаконне заняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом», ст. 162¹ «Незаконне видобування корисних копалин», ст. 163 «Проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів» тощо).

Для соціалістичної доби розвитку нашої держави зазначене було цілком природним, виходячи із положень Конституції (Основного Закону) Української РСР 1937 р. [3]. Відповідно до ст. 5 цієї Конституції соціалістична власність в УРСР має або форму державної власності (всенародне добро), або форму кооперативно-колгоспної власності (власність окремих колгоспів, власність кооперативних

об'єднань). Крім того, ст. 6 закріплювала положення, що земля, її надра, води, ліси, заводи, фабрики, шахти, рудні, залізничний, водний і повітряний транспорт, банки, засоби зв'язку, організовані державою великі сільськогосподарські підприємства (радгоспи, машинно-тракторні станції тощо), а також комунальні підприємства і основний житловий фонд у містах і промислових пунктах є державною власністю, тобто всенародним добром (курсив мій. – В. Х.). Право особистої власності громадян на їхні трудові прибутки та заощадження, на житловий будинок і підсобне хатнє господарство, на предмети хатнього господарства і вжитку, на предмети особистого споживання та комфорту, так само як право спадкування особистої власності громадян, охороняються законом (ст. 10 Конституції). Наведені положення, по-перше, ототожнювали форму державної власності з власністю всього народу (всенародне добро). По-друге, характеризували землю, її надра, воду та ліси виключно як частину, необхідну для здійснення індустріальної діяльності (засоби виробництва), наводячи їх у одному рядку (переліку) із заводами, фабриками, шахтами, рудниками, залізничним, водним і повітряним транспортом, банками, засобами зв'язку тощо. По-третє, поширювали відносини особистої (індивідуальної) власності виключно на трудові прибутки та заощадження, житловий будинок і підсобне хатнє господарство, предмети хатнього господарства і вжитку, предмети особистого споживання та комфорту, успадковані предмети. Відповідно до Основного Закону Цивільний кодекс Української РСР 1963 р. [7] в цілому відображав наведені положення, а ст. 90 цього Кодексу визначала, що земля, її надра, води і ліси є у виключній власності держави і надаються тільки в користування. Цією ж нормою встановлювалося, що державі належать основні засоби виробництва в промисловості, будівництві і сільському господарстві, засоби транспорту і зв'язку, банки, майно організованих державою торговельних, комунальних та інших підприємств, основний міський житловий фонд, а також інше майно, необхідне для виконання завдань держави.

Саме ці положення й обумовлювали завдання Кримінального кодексу 1960 р. (охорону суспільного ладу, його політичної і економічної систем, власності, особи, прав і свобод громадян від зло-

чинних посягань), а також наведену вище систему побудови Особливої частини кримінального закону. Проте 7 лютого 1991 р. Верховною Радою Української РСР був прийнятий Закон № 697-ХІІ «Про власність» [2], згідно з ч. 5 ст. 2 якого було визначено, що власність в Україні існує в різних формах і держава створює рівні умови для розвитку всіх форм власності та їх захисту. Положення ч. 1 ст. 9 наведеного Закону визначали, що земля, її надра, повітряний простір, водні та інші природні ресурси її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони є об'єктами права виключної власності народу України. Окрім права виключної власності народу України, в Законі певні розділи були присвячені іншим формам власності: 1) право приватної власності (розд. ІІІ); 2) право колективної власності (розд. ІV); 3) право державної власності (розд. V). Відповідно до цього суб'єктами права власності визнавалися: народ України, громадяни, юридичні особи та держава (ч. 1 ст. 3 Закону).

Якщо не враховувати зазначені у наведеному нормативно-правовому акті підходи до відносин права інтелектуальної власності, що базувалися на засадах проприетарної концепції (домінувала на початку 90-х рр. минулого століття) [4, с. 40–41], Закон УРСР «Про власність» був значним кроком на шляху побудови цивілізованого цивільного законодавства нашої держави. Незважаючи на те, що сьогодні наведений Закон втратив чинність, визначений його положеннями напрям розвитку цивільного законодавства та регулювання в цілому правовідносин щодо різних форм власності залишився незмінним та отримав розвиток у Конституції України [13] та Цивільному кодексі України 2003 р. [5] (далі – ЦК України).

Відповідні зміни щодо встановлення рівності всіх форм власності були враховані при розробці конструкції системи Особливої частини Кримінального кодексу України 2001 р. [6] (далі – КК України), що сьогодні містить єдиний розділ, в якому об'єднана група злочинів проти власності (розд. VI). Крім того, наведені трансформації цивільно-правового регулювання відносин права власності на речі (речового права власності) обумовили і зміну підходів до визначення предмета злочинів цієї групи. Сьогодні визначальним для предмета переважної більшості корисливих і некорис-

ливих злочинів проти власності є те, що майно повинно бути чужим для винного, тобто не належати йому на праві власності.

Водночас підходи до визначення ознак предмета злочинів проти власності в кримінальному праві України залишилися незмінними ще з радянських часів. Типовим для класифікації такого предмета є виокремлення юридичної, фізичної та економічної його ознак. Саме зміст юридичної ознаки обумовлює віднесення до предмета злочинів проти власності виключно такого майна, що для винного є чужим, тобто право на майно належить певному власнику або особі, якій воно на законній підставі ввірено, знаходиться в її віданні чи під її охороною. Для характеристики фізичної ознаки предмета злочинів проти власності усталеним у науці кримінального права України є її визначення як майна, що може бути вилучено, привласнено, спожито, пошкоджено, знищено тощо.

Економічна ознака майна як предмета злочинів проти власності полягає в тому, що такі речі повинні мати певну матеріальну цінність. Окремі науковці іноді називають цю ознаку соціальною, оскільки, на їхню думку, вона містить працю людини: «Цінність, вартість майна саме і вимірюється цією працею» [8, с. 162]. З наведеними підходами не можна погодитися з двох підстав. По-перше, виходячи з основних положень економічної теорії, ціну майна вимірюють не вкладеною працею людини, яка становить лише частину собівартості такого майна, а визначають наявними попитом та пропозицією щодо такого майна. По-друге, соціальна ознака є окремою самостійною ознакою предмета злочинів проти власності. Так, О. О. Дудоров та Є. О. Письменський, характеризуючи соціальну ознаку предмета злочинів проти власності, наголошують на тому, що за допомогою праці така річ має бути створена або відокремлена від природного середовища [9, с. 352].

Наведені підходи є такими, що історично склалися в науці кримінального права і вже тривалий час не тільки повторюються майже всіма науковцями, а й сприймаються ними як певна аксіома. М. Й. Якубович зазначає: «Предметом злочину при крадіжці є державна або суспільна власність, тобто предмети та речі матеріального світу, у яких уречевлюється людська праця і які внаслідок цього мають певну матеріальну цінність» [10, с. 121]. М. І. Загородников

стверджує: «Під власністю розуміють предмети (речі) матеріально-го світу, в яких уречевлено працю людини і які внаслідок цього мають певну матеріальну цінність» [11, с. 303]. Характеризуючи предмет розкрадань, М. Й. Коржанський також указує, що майно повинно бути вилучено із природного стану із застосуванням і витратами праці, що має грошову вартість та ціну (видобуте з надр, виготовлене, вирощене тощо). **Не можуть бути** (виділення автора, що цитується) предметом розкрадання дикорослі рослини та їхні плоди, не вилучені з природного стану корисні копалини, дикі тварини, птахи [12, с. 90].

Водночас основним завданням КК України є забезпечення охорони правовідносин, урегульованих іншими галузями права, від злочинних посягань. Стосовно ж регулювання майнових відносин (цивільних відносин), заснованих на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їхніх учасників, якими і є відносини права власності особи на річ (майно), таке завдання покладене на ЦК України і саме ним визначається зміст наведених правовідносин. Зазначене необхідно враховувати при визначенні сутності родового об'єкта злочинів, передбачених розд. VI Особливої частини КК України, та змісту майна (речі) як предмета відповідних суспільно небезпечних посягань. Базисом встановлення підстав кримінальної відповідальності за злочини проти власності є положення ст. 41 Конституції України та ст. 321 ЦК України щодо непорушності права власності.

Наведене у повному обсязі відобразилося в теорії кримінального права України, адже будь-які правовідносини можливі лише з приводу спільного, єдиного для них предмета, який завжди входить до кола людських потреб, а ця обставина саме і зумовлює виникнення і функціонування самих відносин (природні об'єкти, різні товари чи предмети, що мають ознаки товару) [14, с. 83]. У злочинах проти власності (розд. VI Особливої частини КК України) родовим об'єктом виступають правовідносини власності, а майно (речі) одночасно є як предметом цих правовідносин, так і предметом більшості складів злочинів цієї групи. Майно в речовому його розумінні є необхідною (обов'язковою) ознакою складів злочинів проти власності, адже безпосередньо зазначена в самому законі про кримінальну відповідальність.

В. Я. Тацій наголошує, що в багатьох випадках законодавець указує в кримінальному законі тільки на певний вид предметів, визначаючи таким чином, що будь-який із предметів цього виду має однакове значення для кримінальної відповідальності [14, с. 93]. Такими предметами для групи злочинів, що розглядається, є майно¹, адже саме на таку ознаку вказують у законі про кримінальну відповідальність. Водночас, враховуючи, що майном як особливим об'єктом вважають окрему річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки (ч. 1 ст. 190 ЦК України), жодної необхідності виокремлення в науці кримінального права України такого самостійного альтернативного предмета злочинів, передбачених статтями 189 та 190 КК України, як «право на майно», немає через його співвідношення з поняттям «майно» як частини і цілого.

Як вже зазначалося, сьогодні наукою кримінального права та чинним КК України у повному обсязі враховані конституційні зміни (ст. 13 Конституції) та зміни у цивільному законодавстві України щодо рівності перед законом усіх суб'єктів права власності (всі форми власності є рівноправними, а Україна створює рівні умови для розвитку всіх форм власності та їх захисту). Водночас кримінальне законодавство фактично залишило поза увагою законодавче закріплення крім приватної, державної та комунальної форм власності ще й четвертої її форми – власності Українського народу. Наведена форма власності не тільки прямо передбачена ст. 13 Конституції, а й врегульована ст. 324 ЦК України. Розкриваючи об'єкти права власності Українського народу (предмети злочину у кримінальному праві), ч. 1 ст. 324 ЦК України фактично відтворює положення ст. 13 Конституції та визначає, що ними є: земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони.

Безумовно, віднесення наведених об'єктів права власності Українського народу до предметів злочинів проти власності може бути

---

¹ Автор навмисно залишив поза розглядом передбачений ст. 189 КК України такий альтернативний предмет злочину, як «дії майнового характеру», через дискусійний характер їх визнання предметом правовідносин власності згідно з цивільним правом України.

піддано критиці з трьох основних підстав. По-перше, земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, природні ресурси континентального шельфу не мають необхідних ознак предмета злочину проти власності, а саме соціальної ознаки, пов'язаної з її створенням працею людини або виокремленням з природного середовища. У зв'язку з цим необхідно наголосити на відсутності будь-яких нормативних підстав виокремлення так званої соціальної ознаки та її існування взагалі. Відповідно до ч. 1 ст. 190 ЦК України річчю є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки. Зазначене повною мірою стосується і речі як предмета злочинів проти власності. Без жодного сумніву, такі права та обов'язки можуть виникати як щодо явищ навколишнього світу, у які була вкладена праця людей (зматеріалізована людська праця), так і щодо подібних явищ (речей), що належать на праві власності і мають відповідну цінність, яка не обумовлена людською працею.

Наявність сьогодні в науці кримінального права України соціальної ознаки предмета злочинів проти власності обумовлена певним атавізмом розвитку інституту права власності часів СРСР. Як зазначалось, відповідно до ст. 6 Конституції УРСР 1937 р. земля, її надра, води та ліси знаходилися виключно у власності держави, а Конституція УРСР 1978 р. [15] (ст. 11) безпосередньо відносила зазначені правовідносини до економічної системи побудови нашої держави (гл. 2). Тобто посягання на зазначені об'єкти (предмети у кримінальному праві) утворювали не злочин проти власності, а відповідний економічний злочин, що і знайшло своє відображення в положеннях КК України 1960 р. Але в разі вкладення в зазначені предмети людської праці (наприклад, видобутку корисних копалин або заготовлення деревини) вони набували ознак предмета правовідносин власності.

Отже, сьогодні для характеристики предмета злочинів проти власності необхідною та достатньою є сукупність трьох ознак: 1) юридичної (предмет злочину належить на праві власності іншій особі); 2) економічної (предмет злочину має відповідну вартість (ціну), яка й обумовлює розмір збитків, що завдається власникові); 3) фізичної (зазначені предмети можна вилучити, привласнити,

спожити, пошкодити, знищити). Необов'язковість так званої соціальної ознаки предмета злочинів проти власності де-юре вже визнана в чинному кримінальному законі України. Встановлюючи підстави кримінальної відповідальності за самовільне зайняття земельної ділянки (ст. 197¹ КК України), закон про кримінальну відповідальність жодним чином не визначає умовою наявності або відсутності складу цього злочину попереднє вкладення в цю земельну ділянку людської праці.

По-друге, недоцільність віднесення до злочинів проти власності відповідних суспільно небезпечних посягань щодо землі, її надр, атмосферного повітря, водних та інших природних ресурсів, природних ресурсів континентального шельфу може бути обґрунтована наявними сьогодні підставами кримінальної відповідальності, передбаченими окремими нормами розд. VIII Особливої частини КК України «Злочини проти довкілля» (статті 239, 239¹, 239², 240, 241, 242 та ін.). Проте критерії побудови системи Особливої частини КК України, як правило, обумовлені відповідним родовим об'єктом тієї чи іншої групи посягань. Родовим об'єктом вищенаведеної групи посягань типово визнають суспільні відносини з охорони довкілля як сукупність об'єктивних умов існування людства і джерел життя людини, її благополуччя та розвитку [8, с. 266]. Завдання шкоди (або створення загрози її заподіяння) зазначеним правовідносинам у разі незаконного (протиправного) вилучення, привласнення, споживання, пошкодження або знищення землі, її надр, атмосферного повітря, водних та інших природних ресурсів, природних ресурсів континентального шельфу жодним чином не виключає і не поглинає завдання відповідної шкоди відносинам власності на зазначені об'єкти. На нашу думку, такі дії повинні утворювати ідеальну сукупність злочинів проти власності та злочинів проти довкілля.

По-третє, є очевидним, що предмет охоронюваних правовідносин власності як родовий об'єкт відповідної групи злочинів і предмет злочинів проти власності в характеристиці злочинів, передбачених розд. VI Особливої частини КК України, повністю збігаються. Водночас поряд з предметом суспільних відносин і предметом злочину необхідно виокремлювати й предмет злочинного впливу – той елемент

охоронюваних кримінальним законом суспільних відносин, який піддається безпосередньому злочинному впливу і якому в першу чергу завдається шкода [14, с. 103]. Аналіз механізму заподіювання шкоди в разі вчинення злочинів проти власності дозволяє стверджувати, що відповідна протиправна поведінка щодо об'єктів права власності жодним чином не знищує і не пошкоджує відносини власності. Тому сміливо можна стверджувати, що назва розд. VI Особливої частини КК України є не зовсім вдалою і не відображає реального механізму злочинного впливу і завдання шкоди в разі незаконного (протиправного) вилучення, привласнення, споживання, пошкодження або знищення чужого майна. Право власності (володіння, користування та розпоряджання своїм майном) у разі вчинення протиправної поведінки, передбаченої відповідним розділом Особливої частини КК України, жодним чином не порушується. Зазначене обумовлене як положеннями ч. 2 ст. 317 ЦК України (на зміст права власності не впливає місцезнаходження майна), так і позицією провідних вчених-цивілістів. Але внаслідок такої суспільно небезпечної поведінки власник обмежується в реалізації свого права користування та розпоряджання своїм майном, тобто реалізувати зміст відносин власності, певний вид діяльності. Саме соціальний зв'язок, зміст відносин права власності на речі в разі вчинення злочинів відповідної групи і становить предмет злочинного впливу.

Разом з тим, визначаючи зміст відносин власності, ч. 1 ст. 317 ЦК України вказує, що ним є право володіння, право користування та право розпоряджання майном. Щодо права володіння як змісту відносин власності Українського народу жодних питань не виникає. І ст. 13 Конституції України, і ст. 324 ЦК України містять тотожні положення про належність права володіння відповідними об'єктами саме народу України. Але стосовно права користування та розпоряджання таким майном будь-якого зрозумілого механізму їх реалізації на законодавчому рівні не існує. У Конституції зазначається, що кожний громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону. Положення ч. 2 ст. 324 ЦК України містять вказівку, що від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, встановлених Конститу-

цією України. Такий механізм здійснення права власності фактично ототожнює реалізацію права користування та розпоряджання об'єктами права власності Українського народу з об'єктами, щодо яких здійснюються повноваження органами державної влади та органами місцевого самоврядування і які їм належать на праві державної або комунальної власності.

Водночас передбачене ст. 10 Закону України «Про власність» право народу України шляхом референдуму вирішувати питання щодо правового стану природних об'єктів, їх використання та охорони, а також право громадянин України особисто та через громадські організації, трудові колективи, органи територіального громадського самоврядування брати участь у розгляді питань, пов'язаних з використанням та охороною природних ресурсів, і вимагати від інших громадян та організацій додержання правил природокористування, а також вимагати накладення заборони на діяльність підприємств, установ, організацій, громадян, що завдають шкоди навколишньому середовищу, сьогодні не можуть бути реалізовані через втрату чинності цим Законом.

Проте наведені проблеми визначення порядку користування і розпоряджання об'єктами права власності Українського народу в конституційному та цивільному праві нашої держави жодним чином не є перешкодою для віднесення протиправних посягань щодо таких об'єктів до групи злочинів проти власності у кримінальному праві України.

Перелік літератури

1. Кримінальний кодекс Української РСР: Закон від 28.12.1960. *База даних «Законодавство України»* / Верхов. Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2001-05/2002-05> (дата звернення: 15.03.2017).

2. Про власність: Закон від 07.02.1991 № 697-XII. *База даних «Законодавство України»* / Верхов. Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/697-12> (дата звернення: 14.03.2017).

3. Конституція (Основний Закон) Української РСР: Закон від 30.01.1937. *База даних «Законодавство України»* / Верхов. Рада України. URL: <http://static.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1937.html> (дата звернення: 16.03.2017).

4. Гальперин Л. Б., Михайлова Л. А. Интеллектуальная собственность: сущность и правовая природа. *Сов. государство и право*. 1991. № 12. С. 37–42.
5. Цивільний кодекс України: Закон від 16.01.2003 № 435-IV. *База даних «Законодавство України»* / Верхов. Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 14.03.2017).
6. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 № 2341-III. *База даних «Законодавство України»* / Верхов. Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 10.02.2017).
7. Цивільний кодекс Української РСР: Закон від 18.07.1963 № 1540-06. *База даних «Законодавство України»* / Верхов. Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1540-06/ed19630718> (дата звернення: 12.03.2017).
8. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2015. 680 с.
9. Кримінальне право (Особлива частина): підручник / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. Луганськ: Елтон – 2, 2012. Т. 1. 780 с.
10. Уголовное право. Часть Особенная: учебник / под общ. ред. Н. И. Загородникова и В. Ф. Кириченко. М.: Юрид. лит., 1968. 584 с.
11. Загородников Н. И. Советское уголовное право. Общая и Особенная части. М.: Юрид. лит., 1976. 568 с.
12. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів проти особи і власності. Київ: Юрінком, 1996. 144 с.
13. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *База даних «Законодавство України»* / Верхов. Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/254k/96-вр> (дата звернення: 16.03.2017).
14. Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві: монографія. Харків: Право, 2016. 256 с.
15. Конституція (Основний Закон) Української РСР: Закон від 20.04.1978. *База даних «Законодавство України»* / Верхов. Рада України. URL: <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1978.html> (дата звернення: 16.03.2017).

Транслітерація переліку літератури

1. Kryminal'nyi kodeks Ukrainiskoi RSR – Criminal code Ukrainian SSR (1960): Zakon vid 28.12.1960 // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2001-05/2002-05> (15.03.2017).

2. Pro vlasnist' (1991): Zakon vid 07.02.1991 № 697-XII // URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/697-12> (14.03.2017).

3. Konstitutsiia (Osnovnyi zakon) Ukrainiskoi RSR – Constitution Ukrainian SSR (1937): Zakon vid 30.01.1937 // URL: <http://static.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1937.html> (16.03.2017).

4. Gal'perin L. B., Mihailova L. A. (1991) Intelektualnaia sobstvennost': sushchnost' i pravovaia priroda // Sovetskoe gosudarstvo i pravo – Soviet state and right, 12, 37–42 [in Russian].

5. Tsyvil'nyi kodeks Ukraini – Civil code Ukraine (2003): Zakon vid 16.01.2003 № 435-IV // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (14.03.2017).

6. Tsyvil'nyi kodeks Ukrainiskoi RSR – Civil code Ukrainian SSR (1963): Zakon vid 18.07.1963. № 1540-06 // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1540-06/ed19630718> (12.03.2017).

7. Kriminal'ne pravo Ukraini: Osoblyva chastyna (2015) [Criminal law of Ukraine: Special part]. Kharkov: Pravo [in Ukrainian].

8. Kriminal'ne pravo (Osoblyva chastyna) (2012). [Criminal law (Special part)]. Lugansk: «Elton – 2» [in Ukrainian].

9. Ugolovnoe pravo. Chast' Osobennaia (1968.) [Criminal law. Part is Special]. Moscow: Uridicheskaiia literatura [in Russian].

10. Zagorodnikov N. I. (1976). Sovetskoe ugolovnoe pravo. Obshchaia i Osobennaia chastii [Soviet criminal law. General and Special parts]. Moscow: Uridicheskaiia literatura [in Russian].

11. Korzhans'kyi M. Y. (1996). Kvalifikatsiia zlochyniv proty osoby i vlasnosti [Qualification of crimes is against a person and propert]. Kyiv: Yurinkom [in Ukrainian].

12. Konstitutsiia Ukrainy – Constitution of Ukraine (1996): Zakon vid 28.06.1996 № 254к/96-BP // URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/254к/96-вп> (16.03.2017).

13. Tatsii V. Ya. (2016). Ob'iekt i predmet zlochinu v kryminal'nomu pravi [An object and article of crime is in a criminal right]. Kharkov: Pravo [in Ukrainian].

14. Konstitutsiia (Osnovnyi zakon) Ukrainiskoi RSR – Constitution Ukrainian SSR (1978): Zakon vid 20.04.1978 // URL: <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1978.html> (16.03.2017).

15. Kryminal'nyi kodeks Ukraini – Criminal code Ukraine (2001): Zakon vid 05.04.2001 № 2341-III // URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (10.02.2017).

Харченко В. Б. Кримінально-правове забезпечення охорони власності Українського народу

У статті розглянуто питання кримінально-правового забезпечення охорони права власності Українського народу. Констатується наявність в Україні чотирьох форм власності (приватної, державної, комунальної власності та власності Українського народу), що обумовлює необхідність однакового кримінально-правового забезпечення охорони прав усіх суб'єктів права власності, які є рівними перед законом. Проаналізовано ознаки предмета злочинів проти власності, який є одночасно предметом правовідносин права власності на речі, стверджується, що соціальна ознака є певним атавізмом розвитку інституту права власності ще радянських часів. Зроблено висновок, що земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, природні ресурси континентального шельфу мають усі необхідні ознаки предмета злочинів проти власності, а їх неправне вилучення, привласнення, споживання, пошкодження, знищення тощо завдають відповідної шкоди не лише відносинам з охорони довкілля, а й відносинам власності. Водночас існуюча сьогодні проблема визначення порядку користування і розпоряджання об'єктами права власності Українського народу в конституційному та цивільному праві України жодним чином не є перешкодою для віднесення протиправних посягань щодо таких об'єктів до групи злочинів проти власності у кримінальному праві України.

Ключові слова: власність Українського народу, предмет злочинів проти власності, ознаки злочинів проти власності, кримінально-правове забезпечення охорони власності.

Харченко В. Б. Уголовно-правовое обеспечение охраны собственности Украинского народа

В статье рассматриваются вопросы уголовно-правового обеспечения охраны права собственности Украинского народа. Констатируется наличие в Украине четырех форм собственности (частной, государственной, коммунальной собственности и собственности Украинского народа), что обуславливает необходимость одинакового уголовно-правового обеспечения охраны прав всех субъектов права собственности, равных перед законом. Анализируются признаки предмета преступлений против собственности, являющегося одновременно предметом правоотношений права собственности на вещи, утверждается, что социальный признак является определенным атавизмом развития института права собственности еще советских времен. Делается вывод, что земля, ее недра, атмосферный воздух, водные и другие природные ресурсы, природные ресурсы континентального шельфа имеют все необходимые признаки предмета преступления против собственности, а их противоправное изъятие, присвоение, потребление, повреждение, уничтожение и т. п. причиняют соответствующий вред не только отношениям по охране окружающей среды, но и отношениям собственности. В то же время существующая на сегодня проблема определения порядка пользования и распоряжения объектами права собственности Украинского народа в конституционном и гражданском праве Украины никоим образом не является препят-

ствием для отнесения противоправных посягательств на такие объекты к группе преступлений против собственности в уголовном праве Украины.

Ключевые слова: *собственность Украинского народа, предмет преступлений против собственности, признаки преступлений против собственности, уголовно-правовое обеспечение охраны собственности.*

Kharchenko V. B. Penal providing of guard of ownership of the Ukrainian people

The questions of the penal providing of guard of right of ownership of the Ukrainian people are examined in the article. A presence is established in Ukraine of four patterns of ownership (private, state, communal ownership and right of ownership of the Ukrainian people rights), that stipulates the necessity of the identical penal providing of guard of rights for all subjects ownership rights which are even before a law. The signs of the article of crimes are analysed against property, which is simultaneously the article of legal relationships of right of ownership on a thing, it becomes firmly established that a social sign (by their creation labour of man or selection from a natural environment) is the certain atavism of development of institute of right of ownership yet soviet times. Drawn a conclusion, that earth, its bowels of the earth, atmospheric air, water and other natural resources, the natural resources of continental shelf have everything the signs of the article of crime are needed against property, and their illegal withdrawal, appropriation, consumption, damage, elimination etc. causes the proper harm not only relations on the guard of environment but also relations of property. At the same time, existing for today problem of determination of order of the use and disposing of objects of right of ownership of the Ukrainian people in a constitutional and civil right for Ukraine, in no way is an obstacle for taking of the illegally trenching upon such objects to the group of crimes against property in the criminal law of Ukraine.

Key words: *property of the Ukrainian people, article of crimes against property, signs of crimes against property, penal providing of guard of property.*

Рекомендовано до опублікування на засіданні кафедри кримінально-правових дисциплін факультету №6 Харківського національного університету внутрішніх справ (протокол №3 від 06.04.2017 р.).